

40 години Обединено детско заведение 7 „Детелина“, София
40 Years Kindergarten 7 „Detelina“, Sofia

РОЛЯТА НА ДЕКОРАТИВНОТО РИСУВАНЕ ЗА РАЗВИТИЕТО НА ФИНАТА МОТОРИКА У ДЕТЕТО В ПЕРИОДА НА 5–7-ГОДИШНА ВЪЗРАСТ

Надежда Ралчева

Обединено детско заведение 7 „Детелина“, София

„Every child is an artist.

The problem is how to remain an artist once we grow up. “

Pablo Picasso

„Всяко дете е художник.

Проблемът е как да останем художници, след като пораснем. “

Пабло Пикасо

Резюме. В настоящата статия се представя идеята за максимално използване на възможностите на декоративното рисуване за развитието на фината моторика у детето. По достъпен, лесен и изключително интересен начин детето може да преодолее редица трудности, свързани с подготовката за огромяване, без да разбере, че е обучавано. Тази идея може да бъде развита в разнообразна тематика, което да обогати допълнително знанието му за света и да улесни неговата успешна социализация.

Keywords: decorative painting, fine motor skills, art, preparation for literacy

Основната цел на образователния процес по изобразително изкуство в подготвителна група е да се осигурят възможности за по-нататъшното развитие на детето чрез усвояване на начални знания, умения и компетентности, свързани с изобразителната дейност, детското творчество и предпоставките за естетическа култура¹⁾. Наред с това рисуването, особено декоративното, се определя като едно от главните средства за развитието на графичните и техническите умения и фината моторика. Терминът „фина моторика“ се използва за назоваване на движенията на ръцете при хващане, пускане, връзване, нанизване, закопчаване, рязане, рисуване, моделиране, конструиране, писане. развитието на моториката на ръцете е тясно свързано с развитието на речта на детето и неговото мислене.

Връзката между уменията за изобразителна дейност на детето и фината моторика е двупосочна. Включването на изобразителни дейности в процеса на развитие на фината моторика в детската градина подпомага основния стремеж да се изгражда

личността като цяло, духовно я обогатява, разширява интересите и разгръща потенциала на детето. Усъвършенства се умението му за работа в екип и в сътрудничество. Едновременно с това за успешното изпълнение на самите изобразителни и творчески дейности е необходимо съответно ниво на развитие на фината моторика – детето преоткрива отново и отново своите способности, като ги допълва и обогатява. Без напълно да се подчинява декоративното рисуване на задачите на писането и без да се игнорират специфичните възможности на декоративното рисуване за развитието на креативитета и за художественото възпитание на децата, този вид рисуване и елементите могат широко да се използват за усвояване на графични и технически умения.

Целта на педагогическото изследване е да се обобщи и анализира педагогическият опит за апробирана серия от педагогически ситуации по образователно направление „Изобразително изкуство“, както и дейностите в рамките на ателие по фолклор „Шарена паничка“ за развитие на фината моторика у детето.

С оглед постигането на целта се поставят следните задачи:

1. Да се установи равнището на фината моторика у 5–7-годишните деца върху примера на графомоторните умения.
2. Да се апробира система от педагогически средства (с акцент върху графомоторните упражнения, дейности по моделиране, рисуване, апликиране и др.), свързани с декоративното рисуване, за да се подобри развитието на фината моторика при деца в подготвителна за училище група.
3. Да се установи ефективността на системата от педагогически средства, приложени за подобряване на фината моторика у детето на 5–7 години.

Емпирико-теоретичен модел на педагогическия опит за ролята на декоративното рисуване за развитие на фината моторика у детето на 5–7 години

Изследваният контингент се състои от 20 деца, посещаващи група „Вълшебник“ на ОДЗ 7 „Детелина“ – 8 момичета и 12 момчета, от които 3 деца не са посещавали детско заведение до този момент (1 момиче и 2 момчета).

В групата постъпваха и деца, подготвени от педагози, работещи по различни дидактични системи, деца от частни детски градини и деца, непосещаващи детско заведение до този момент. Пред екипа в групата първостепенна е задачата да намери общовалидното социометрично обусловено правило в многообразието от нива за реализиране на основната цел – подготовка на детето за ограмотяване.

Процедура и инструментариум

Изследването се проведе в три последователни етапа:

Първи етап (констатиращ) – диагностициране на входното ниво на децата от групата. За установяване на равнището на фината моторика на децата от подготвителна за училище група бяха използвани диагностични задачи от книжка за подготвителна група в детската градина и в училище „Знам и мога – в първи клас ще бъда аз“ (Гюров et al., 2009).

Първа група задачи (1–6 задача, стр. 7):

Вляво на страницата са изобразени деца, а вдясно – континенти. Целта е да се свърже всяко от изобразените деца с континент. „Пътечките“ до континентите са започнати с пунктир и детето трябва да ги довърши само. Те са различни по вид: зиг-заг; телефонен кабел; начупена линия; триъгълници; вълнообразна линия; верига от кръгчета.

На детето се предоставя молив.

Инструкция: Довърши пътечката от всяко едно дете до неговия континент!

Показател: Детето има развити графомоторни умения

Оценка на резултатите: При успешно изпълнение на всяка от първите шест задачи детето получава една точка, а при неуспех – нула точки.

Втора група задачи (7–9 задача, стр. 9, зад.5):

На фона на цветна картина са оставени бели петна, оградени с пунктирани линии. Целта е да се довърши картината, като се оцветят изобразените на нея животни: пеперуда; охлюв; калинка.

На детето се предоставят цветни моливи.

Инструкция: Довърши и оцвети животните!

Оценка на резултатите: При успешно изпълнение на всяка от втората група задачи детето получава една точка, а при неуспех – нула точки.

Десета задача (стр. 161, зад.35):

На детето се предоставя молив.

Инструкция: Очертай с плавна линия от стрелката на входа до топката в центъра на лабиринта!

Показател: Детето има развити графомоторни умения.

Оценка на резултатите: При успешно изпълнение на десета задача детето получава една точка, а при неуспех – нула точки.

Максималният резултат (бал точки), който може да достигне едно дете при изпълнение на десетте диагностични задачи, е 10.

Както се вижда от описанието на диагностичните задачи, параметрите на изследването са:

- детето възпроизвежда фигура, знак, прави и криви линии, елементи от знаци;
- детето повтаря пунктирана линия в различни изображения на предмети, без да излиза от линията;
- детето оцветява фигури, като винаги спазва контура.

Вторият етап – апробиране на система от педагогически средства (с акцент върху графомоторните упражнения, дейности по моделиране, рисуване, апликиране и др.), свързани с декоративното рисуване, за да се подобри развитието на фината моторика при деца в подготвителна за училище група. Следва да се отбележи, че различните педагогически средства са прилагани в педагогическите ситуации по образователно направление „Изобразително изкуство“, както и в ателие по фолклор „Шарена паничка“ – като допълнителна

форма на педагогическо взаимодействие ателието по фолклор също предлага широк спектър от възможности за развитие на фината моторика.

Третият етап (контролен) – установяване на равнището на графомоторните умения на изхода на задължителното предучилищно образование (5–7 г.) чрез приложения на констатиращия етап инструментариум.

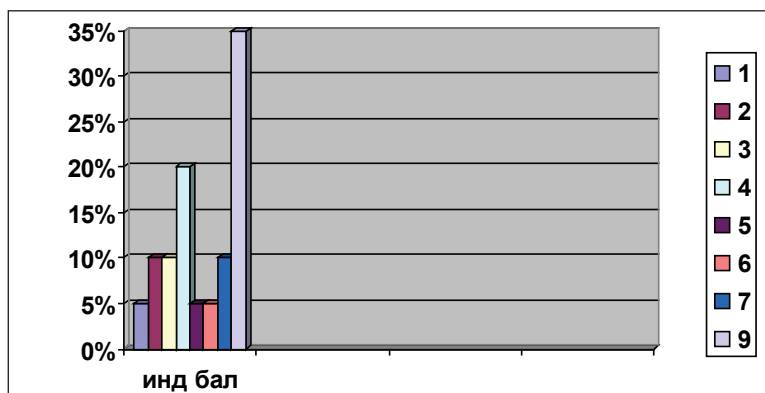
Резултатите от изследването са обработени по метода на алтернативния анализ. На базата на получените емпирични данни се изчислява в процентно съотношение броят на изследваните деца, принадлежащи към съответната категория.

Резултатите се приравняват в процентно съотношение по формулата:

$$\% = \frac{\text{Брой изследвани лица, дали верен отговор}}{\text{Общ брой изследвани лица}} \times 100$$

Експертен педагогически анализ на резултатите от изследването

Резултати от диагностичните задачи за установяване на равнището на фината моторика у изследваните деца на констатиращия етап на изследователската работа:

Диаграма 1. Индивидуален бал на децата на констатиращия етап на изследването

В допълнение трябва да се отбележи, че максималният бал на констатиращия етап е постигнат от деца, които са посещавали детска градина повече от две години. Децата, при които се регистрираха ниски резултати при изпълнението на диагностичните задачи, в хода на изпълнението губеха интерес и не довършваха поставената задача, бяха предимно деца, които не са посещавали детска градина преди подготовителна група. Тъй като недостатъчното развитие на фината моторика има негативни последствия, като затруднения в писането, а оттам и отрицателно отношение към ученето, тревожност и др., към тази група деца е необходим индивидуален подход в хода на формиращия експеримент.

Анализът на резултатите, установени на първия етап от експерименталната работа, беше използван като база за разработване и прилагане на серия педагогически ситуации по образователно направление „Изобразително изкуство“ и дейности по декоративно рисуване в ателие по фолклор „Шарена паничка“ за развитие на фината моторика.

Вторият етап от изследването се изразява в апробиране на система от педагогически средства (с акцент върху графомоторните упражнения, дейности по моделиране, рисуване, апликиране и др.), свързани с декоративното рисуване, за да се подобри развитието на фината моторика при деца в подготвителна за училище група.

Примерен вариант на проблемна педагогическа ситуация по образователно направление „Изобразително изкуство“

Тема: „Чергите на баба“, „Шарена паничка“, „Пъстра престилка“, „Весело коланче“ и др.

Цели:

1. Възпитаване на естетически вкус, усет за ритъм, интерес и любов към народното творчество.

2. Развиване на фината моторика.

Задачи:

1. Детето да създаде ивична декоративна композиция (биха могли да се използват различни материали и техники, бои, апликиране, графичен материал).

2. Детето да създаде декоративна композиция от повтарящи се геометрични орнаменти.

3. Детето да създаде фризова композиция от елементи, които се усложняват в следващите задачи.

Ключови думи според темата: ивици, ивична композиция, ритъм, художествени занаяти и народно творчество, орнамент, фриз, декоративен елемент и т.н.

Необходимите материали се избират според конкретната тема, като се използва многообразието от възможности, които предлага изобразителното изкуство, за развиване на фината моторика у детето.

Първо равнище

Цел: да се провокира интерес у детето към народното творчество и многообразието на изразни средства.

Метод: разговор.

Похвати: уточняващи и провокиращи въпроси.

Средства: художествена литература – „Български народни приказки“ с фолклорни илюстрации, битови предмети с декоративни елементи и характерни цветове и орнаменти.

Резултат: възникване на потребност у децата да обогатят представите си за българското народно творчество.

Второ равнище

Цел: да се даде достъпна информация за предмети от бита на българите. В зависимост от конкретната тема децата се запознават с различни характерни за българите декоративни елементи. Информацията се обогатява през призмата на предстоящи фолклорни празници и обичаи и тяхната символика.

Методи: автодидактични игри.

Пример: „Кой елемент откъде е?“ – според конкретната тема.

Похвати: въпроси от обяснителен тип, поощрения, указания, самооценка.

Средства: материали за автодидактичната игра (картички, пъзели, снимки на предмети от българския бит, елементи от черги, престилки, бродерии и др.).

Резултат: децата получават първоначална информация за познавателния обект чрез средствата на обучаващата игра.

Трето равнище

Цел: да се отделят елементите на изследвания познавателен обект и съответната целеполагаща единица.

Метод: действено и графично моделиране.

Похвати: указания и въпроси от обяснителен тип

Средства: индивидуални книжки за детето, задачи, развиващи фината моторика според конкретната тема.

Резултат: осъзнаване на връзката между елементите на познавателния обект.

Четвърто равнище

Цел: децата осъществяват пренос на знания за познавателния обект според конкретната тема.

Метод: самостоятелна творческа задача, театрализирана игра (да подготвят реквизит, като използват декоративен елемент по избор).

Като резултат децата получават не само естетическа наслада и удовлетворение – посредством прилагане на серия от педагогически ситуации от подобен тип се провокират интересът и мотивацията на детето, което, без да разбере, че е обучавано, натрупва необходимия графичен опит.

Основен принцип в процеса на експерименталната работа е поетапното усложняване на задачите, като се използват всички методи и средства на изобразителното изкуство – рисуване, оцветяване, моделиране, апликиране, художествено възприемане и др., с акцент върху декоративното рисуване.

Друг принцип, приложен в процеса на работа, е диференциацията и индивидуализацията в процеса на педагогическото взаимодействие. В процеса на взаимодействие с децата, които не са посещавали детска градина, са необходими повече указания, упражнения и наблюдения, разработване на проекти преди самостоятелното решаване на някои по-трудни изобразителни задачи, както и по-широко използване на модулните и технологичните пътеки за улесняване на работата. За тази цел се използват главно предвидените дейности в нерегламентираните ситуации.

Една от основните задачи на педагога е всяко от децата да участва активно в процеса на педагогическо взаимодействие, придобивайки знания, умения и компетентности, които са постижими за него. Това изисква към всяко дете да се подхожда индивидуално, като се съобразим с неговия уникален темп на развитие. Справяйки се с постижима за него задача, детето придобива увереност в своите сили и самочувствие, че може да се справи и това повишава неговата познавателна мотивация.

Важно беше да се изяснят на децата правилата, свързани с положението на ръката при писане и положението на пръстите за правилно държане на молива, със силата на натиска на молива при изписване и повтаряне по пунктир и да се поставят изисквания да ги спазват.

Дейността по развиване на *графичните умения започна с* графични упражнения – рисуване по пунктир и оцветяване, оцветяване на тесен и широк ред (тема „Чергата на баба“). На пръв поглед сензомоторните и графомоторните упражнения са елементарни, но те са от изключителна важност за развитие на фината моторика на децата. В процеса на изпълнение на тези упражнения децата развиваха наблюдателност, съобразителност, зрителна памет, логическо мислене и други познавателни способности, необходими в перспектива за изписване на букви и цифри. Графичните упражнения се усложниха с рисуване по пунктир на прави и вълнообразни линии – дорисуване и оцветяване на черга, шал, покривка, мотиви на пуловер, ръкавица. Благодарение на графомоторните упражнения децата овладяваха различни умения на ръката, свързани с правилната постановка. Рисуването и оцветяването на кълбо (питка, паралия, чиния, различни по дебелина линии) подпомагаха регулирането на силата на ръката (натиска на молива). Рисуването на орнаменти и тяхното редуване (народна носия, кърпа, черга, шал, килим) беше използвано на формиращия етап като средство, което позволи у детето да се формира

чувство за хармония и ритмични движения, да се развива чувство за симетрия и точен окомер. Оцветяването на различни декоративни елементи с шриховане стимулираше изработването на точни движения и действия у детето, извършвани в помалки и ограничени пространства и регулиране на силата на движението, размаха и точността му. Развитието на скоростта на движенията, регулирането на темпото, развиването на точния окомер се усъвършенстваха и посредством изпълнението на различни орнаменти (гайтани, фигури, зигзагообразни форми върху престилка, забрадка, чиния, стомна, ваза и др.). Усъвършенстваха се и редица технически умения у децата както по отношение на ползване на средството за писане, така и относно използване на тетрадката. Много важен акцент в работата на педагога беше да се разширяват способностите на детето за започване на реда от ляво надясно, за точно спазване на линията и формата на елементите, довършване на реда докрай. Дейностите, свързани с използването на декоративното рисуване, бяха изпълнени с особена радост и ентузиазъм – и в педагогическите ситуации, и в работата в ателие „Шарена паничка“. Същевременно се развиваха качествата на личността у детето, необходими за писането, като съсредоточеност, организираност, трудолюбие.

Във връзка с коледните и новогодишните празници наред с графичните упражнения за писане на букви по пунктир въведох задачи за овладяване на графични умения за рисуване на ритмично повтарящи се фигури в мрежа – рисуване по пунктир и оцветяване на коледни играчки, на картичка; довършване на украса, и по-късно – графично репродуциране на начупена и вълнообразна линия по ориентир.

Особено голям интерес към писането и позитивен емоционален заряд у децата създаде упражняването в многократно рисуване на елементите на буквите в синтезирани рисунки. Произведенията на нашето българско приложно изкуство, които са и прекрасно средство за нравствено и естетично възпитание на децата, са много подходящи модели. Хармонията от ярки цветове, симетричните красиви форми, ритмично редуваните мотиви и орнаменти оказаха значително въздействие върху децата. Това изкуство е неизчерпаем източник за детското декоративно творчество.

В голяма степен народното декоративно творчество допринесе за решаването на задачите, свързани с развитието на фината моторика. С приобщаването към националните и християнските празници, децата усвоиха и елементи, свързани с буквообразуването. В ателие по фолклор „Шарена паничка“ децата рисуваха, оцветяваха дизайн за десен на плат, декорираха: „ваза“, „стомна“, „чиния“, „амфора“, „престилката на баба“, правеха украса на „сукман“, на „шарена черга“, на „кукерска маска“, на картички, покани, на изписване на „каручка“ – с различна украса и мотиви. Използването на пластичен материал при изработване на декоративни елементи оказа благоприятно влияние върху развитието на сензомоториката у децата. Разнообразието от материали за рисуване – цветни моливи, флумастери, графичен молив, изискващи различно усилие и натиск при изобразяване на обект, позволяваха лесно да се кориги-

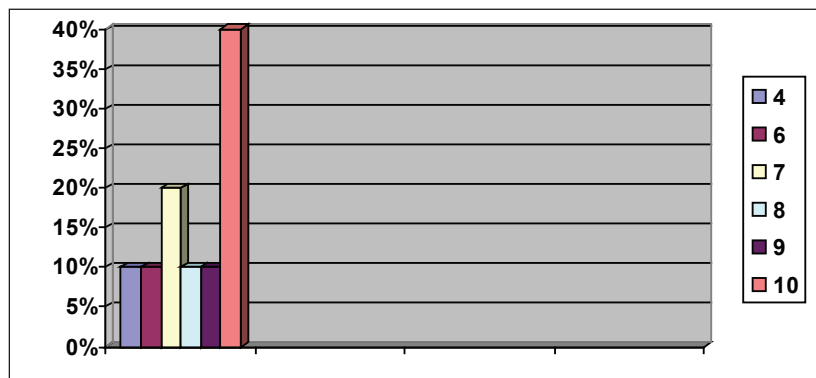
ра правилната стойка на детето. В хода на различните дейности всяко дете преживяваше удоволствието от играта, изпитваше удовлетворение от конкретните си постижения и успяваше да преодолее трудностите неусетно. За да се запази у децата чувството за свобода и самостоятелност, педагогическото ръководство от страна на педагога се осъществяваше дискретно.

По време на формиращия етап на изследователската работа чрез използване на декоративното рисуване бяха създадени също така условия за изучаване на богатството от форми и цветове в заобикалящата ни природна среда, които намират художествено превъплъщение в този вид изкуства за развиване на детското въображение.

Декоративното рисуване оказва благоприятно въздействие върху всяко от децата, развивайки способността на детето за саморегулация на действията и активното волево внимание и в този смисъл беше от изключително голямо значение за прехода от игрова към учебна дейност като косвена подготовка на децата за писане в училище.

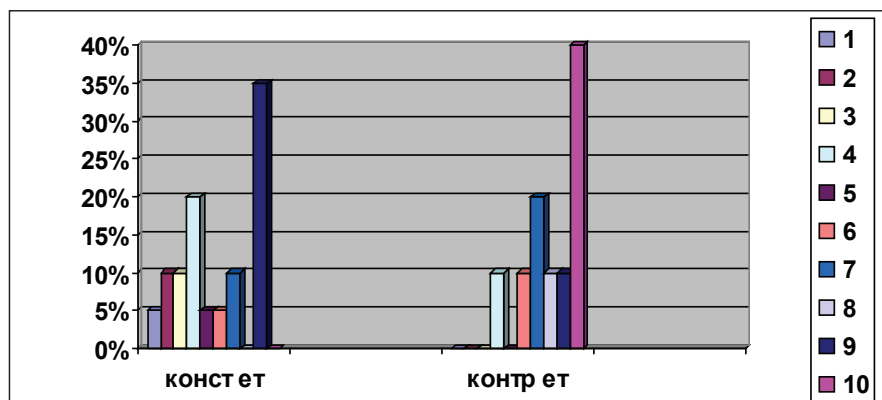
Разбира се, не би трябвало да се фаворизира неговата значимост за подготовката за писане, тъй като в процеса на прехода към самата писмена реч изобразителната тенденция се преодолява.

На третия, контролен етап от изследователската работа, на децата се поставиха диагностични задачи за установяване равнището на развитие на фината моторика на изхода на задължителното предучилищно образование (5–7 г.). Целта е да се установи ефективността на апробираната система от педагогически средства, приложена по време на формиращия етап.

Диаграма 2. Индивидуален бал на децата на контролния етап

В Диаграма 3 са онагледени в сравнителен план резултатите от изпълнението на диагностичните задачи на констатиращия и контролния етап. Вижда се, че динамиката на индивидуалните резултати е по посока на повишаване бала на децата.

Диаграма 3. Сравнителна картина на равнището на индивидуалния бал на децата от констатиращия и контролния етап на изследването

Установяват се следните позитивни тенденции:

- индивидуалните резултати на децата, регистрирани на контролния етап от изследването, показват, че всички деца са с бал 4 или по-висок в сравнение с резултатите от констатиращия етап, където най-ниският бал в индивидуалните резултати на децата е 1;

- най-високият процентен резултат, установен на контролния етап, се отнася до 40% от децата, достигнали общ бал 10, като за сравнение на констатиращия етап най-високият процентен резултат е 35% от децата, достигнали бал 9.

В допълнение трябва да се отбележи, че децата, които на контролния етап имат най-висок резултат (бал 10), са тези, които са посещавали детска градина в продължение на три години, т.е. в продължение на три учебни години преди постъпването си в подготвителна група, те са обучавани, възпитавани и социализирани в условията на детската градина. Това доказва значимостта на ранното образование за развитието на различните сфери на личността на детето, в конкретика в контекста на настоящото изследване – върху развитието на фината моторика и върху формиране на положителни нагласи към обучението.

Резултатите от извършената изследователска работа доказаха ефективността на целенасочено изградена система от педагогически средства по декоративно рисуване за развиване на фината моторика у децата в подготвителна група.

Напредъкът в развитието на фината моторика сред изследваните деца доказва, че в приложената система от педагогически средства е заложен позитивен потенциал за повишаване на ефективността на образователния процес в условията на детската градина.

Целенасоченото включване на декоративно рисуване в процеса на развитие на фината моторика в детската градина подпомага основния стремеж да се

изгражда личността като цяло, разширява интересите и разгръща творческите заложби у детето, развива уменията му за работа в екип и в сътрудничество.

Процесът на провеждане на настоящата експериментална работа и резултатите от нея доказват, че като предпочитана дейност за повечето деца и преобладаващ вид творчество в предучилищна възраст декоративното рисуване е необходимо да се използва пълноценно за развиване на фината моторика.

БЕЛЕЖКИ

1. ДОО за предучилищно възпитание и подготовка, ДВ, 2005.

ЛИТЕРАТУРА

Батоева, Д., Колева, И. (1996). *Диагностика и подготовка за ограмотяване*. София: Унив. изд. „Св. Кл. Охридски“.

Бижков, Г. & колектив (1996). *Диагностика на готовността на децата за училище*. София: Унив. изд. „Св. Кл. Охридски“.

Гюров, Д., Генков, Р., Витанов, Л., Гюрова, В. (2009) *Знам и мога – в първи клас ще бъда аз*. София: Просвета.

Генков, Р., Жеков, К. *Хайде да рисуваме!* София: Просвета.

Даскалова, Ф. (1994). *Методика на обучението по роден език език в детската градина*. Пловдив: Макрос 2000.

Колева, И. (2008). *Искам да пиша*. София: Просвета.

Тополска, Е. (2008). *Превенция на трудностите в ограмотяването*. София: Амадеус Къмпани ООД.

Чичикова, К (2004). Развитие на фината моторика у децата в подготовителна група. *Предучилищна педагогика*, 3.

THE ROLE OF DECORATIVE PAINTING FOR THE DEVELOPMENT OF FINE MOTOR SKILLS OF A CHILD IN PRESCHOOL

Abstract. In this article we present the idea of maximizing the possibilities of art and decorative painting for fine motor skills development of the child. In accessible, easy and very interesting ways children can overcome many difficulties associated with the preparation for literacy, without knowing that it is taught. This idea can be developed into various topics that will further enrich his knowledge of the world and to facilitate the successful socialization.

Nadya Raltcheva

Headmaster

✉ Kindergarten „Detelina“
44, Deyan Belishki Str.
Sofia, Bulgaria